

Essiivin funktiot ja käyttö perustason selkokielessä

IDASTIINA VALTASALMI

1 Johdanto

Essiivi on suomen kielen sijamuoto, joka luokitellaan *Isoissa suomen kieliopissa* abstraktiksi paikallissijaksi (VISK § 1258). Se on kehittynyt uralilaisen kantakielen lokatiivista (Itkonen 1966: 264; Hakulinen 1979: 101), jonka paikanilmaisutehtävä on edelleen näkyvissä: essiiviä käytetään paikkaa ilmaisevien adverbikiteymien ja komparoitujen paikanilmausten sijana (esim. *kotona, ulkona; ylempänä, ylimpänä*) (VISK § 1258; Hynönen 2016: 51–56). Nykysuomessa essiiviä käytetään myös temporaalisessa funktiossa, jossa se on olosijaisena ajan adverbiaalinen sijana (VISK § 1258, 1248; Hynönen 2016: 56–61). Sen käyttöalaan kuuluvat viikonpäivät ja juhlat (esim. *maanantaina, juhannuksena*) sekä määritteen kanssa esiintyvät vuodet, vuodenajat ja vuorokauden osat (esim. *toissa vuonna, viime syksynä, tänä aamuna*). Myös monet temporaaliset leksikaalistumat ovat essiivisijaisia (esim. *aikoinaan, huomenna, toisinaan*).

Olotilanilmausfunktiossa¹ essiivi ilmaisee yleensä tilapäistä tai muutosaltista tilaa (*Hän on opettajana ~ sairaana*)² (Hynönen 2016: 64–87; olotilan käsitteestä ks. Onikki-Rantajääskö 2001: 17; tilapäisyyden ja muutoksen käsitteiden määrittelystä ks. Pajunen 2000: 41–42). Kontekstista riippuen essiivilausekkeet voivat saada myös muita merkityksiä ja ilmaista esimerkiksi samaan aikaan voimassa olevaa vaihtoehtoista olotilaa (*Tie jatkuu portille asti huonokuntoisena*) (ks. Onikki-Rantajääskö 2001: 245–246; Hynönen 2016: 76–79; ks. myös tämän artikkelin alalukua 3.3.3). Essiivisijaisia olotilanilmauksia on fennistiikassa usein luokiteltu adverbiaaleiksi (ks. esim. Penttilä 1963 § 407; Alhoniemi 1967; Hakulinen–Karlsson 1979: 212–213; Vilkkuna 2000: 169–172; VISK § 975), mutta Hynönen (2016: 35–41) on esittänyt kielitypologiaan pohjautuvan luokittelun, jossa adverbiaaleiksi luetaan vain lauseadverbiaalit (*Päätöksen seurauksena hän hermostui*). Muut luokat ovat primäärinen nominaalipredikaatti (*Hän on opettajana ~ sairaana*), predikaattikomplementti (*Hän pitää pöydän puhtaana*), depiktiivi eli implikoidun sekundaarinen predikaatti (*Hän matkusti hyväntuulisena*), temporaali eli tempo-

1. Essiivin yhteydessä puhutaan myös *tilasta* (ks. esim. VISK § 1258), mutta mukailen tässä tutkimuksessa Hynöstä (2016: 41–42) ja käytän termiä *olotila*, joka korostaa muutoksellisuuden merkitystä.

2. Kaikki tämän kappaleen suluissa olevat esimerkkilauseet ovat Hynösen (2016).

raallinen sekundaarinen predikaatti (*Hän aloitti koulun 7-vuotiaana*) ja sirkumstantiaali eli kausaalinen sekundaarinen predikaatti (*Oikeakätisenä hänen on vaikea kirjoittaa vasemmalla*) (Hynönen 2016: 36–37; ks. myös Nichols 1978; Stassen 2001; Himmelmann & Schultze-Bernd 2005; Leinonen 2008; de Groot 2017). Näistä vain sekundaarisia predikaatteja voidaan ilmaista parafraaseilla *Hän oli hyväntuulinen, kun hän matkusti; Hän aloitti koulun, kun hän oli 7-vuotias* ja *Koska hän on oikeakätinen, hänen on vaikea kirjoittaa vasemmalla* (ks. Hynönen 2016: 218–220). Olotilanilmausfunktio on produktiivinen (Hynönen 2016: 49), joten ilmaukset ovat heterogeenisempiä kuin ajan- ja paikanilmaukset. Olotilanilmaukset voivat toteutua monella eri tavalla, kun taas ajan- ja paikanilmauksissa essiivin käyttö on leksikaalisesti rajautunutta.

Essiivin käyttöä säännellään selkokielessä, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä yksinkertaisemmaksi (selkokielen määritelmästä ks. Leskelä 2019: 93). Selkokielen kohderyhmiin kuuluu henkilöitä, joiden selkokielen tarve johtuu pysyvistä ja synnynnäisistä neurobiologisista syistä tai joiden kielitaito on heikentynyt vamman tai sairauden vuoksi. Selkokielestä hyötyvät myös esimerkiksi kielenoppijat, joiden kielellisen tuen tarve voi olla väliaikaista (kohderyhmistä ks. Leskelä & Lindholm 2012; Juusola 2019). Suomessa selkokielen vaikeustasot luokitellaan asteikolla ”helppo taso”, ”perustaso” ja ”vaativa taso”, joista jälkimmäisimmän ero selkeään yleiskieleen ei ole aivan selvä (Leskelä 2020, 2021: 163–164). Selkokielessä pyritään välttämään harvinaisia sijamuotoja ja monimutkaisia sananmuotoja, koska niitä pidetään vaikeina selkokielen käyttäjille (Virtanen 2012: 94–95; kansainvälisestä tutkimuksesta ks. Maaß 2020: 95–97, 104–108). Sijamuotojen vaikeustasoja luokitellaan selkokielessä asteikolla helppo, vaikeampi ja vaikea³ (Leskelä 2019: 142–143). Helpoimmalla tasolla ovat kieliopilliset sijat ja paikallissijat. Translatiivi on helpolla ja vaikeammalla tasolla, ja essiivi on vaikeammalla ja vaikealla tasolla. Vaikealla tasolla ovat abessiivi, komitatiivi ja instruktiivi.

Essiivin asettuminen kahdelle vaikeustasolle tarkoittaa, että sen ajatellaan olevan selkokielen käyttäjille joissakin konteksteissa vaikeampi kuin toisissa. Neuvona on pyrkiä muuttamaan se nominatiiviksi, kuten *lapsena hän on vaivalloinen* > *hän on vaivalloinen lapsi* (Leskelä 2019: 142). Samantyyppisiä esimerkkejä käytetään myös selkokielen kriteerit sisältävässä Selkomittarissa⁴ (Selkokeskus 2018). Siinä nominatiivin suosiminen nimetään selkokielelle tyypilliseksi piirteeksi ja esimerkklause *ihmisenä hän on miellyttävä* muutetaan muotoon *hän on miellyttävä ihminen* (Selkokeskus 2018, kriteeri 53). Leskelä (2019: 143) suositteleekin, että perustason selkokielessä essiiviä vältettäisiin, jos se on mahdollista ja luontevaa. Helpon tason selkokielessä essiivin käyttöä ei suositella (Leskelä 2019: 166; ks. myös Leskelä 2020: 380).

Essiiviä koskevat selko-ohjeet vaikuttavat ongelmallisilta, koska ne perustuvat sija-
muodon välttämiseen ilman, että sen funktioita ja käytön monimuotoisuutta otetaan huomioon. Ohjeet ovat myös tulkinnanvaraisia, ja suomen kieleen vakiintuneita essiivi-ilmauksia on usein vaikea välttää. Tässä tekstilähtöisessä⁵ tutkimuksessa selvi-

3. Luokittelu perustuu selkokielen asiantuntijoiden arvioihin.

4. Selkomittari ei vielä perustu kaikilta osin tutkimustietoon.

5. Selkokieltä voidaan tutkia teksti- ja käyttäjälähtöisesti. Tekstilähtöisessä tutkimuksessa aineisto

tetään essiivin käyttöä perustason selkokielessä korpuspohjaisen tutkimuksen keinoin (ks. esim. McEnery & Hardie 2012). Tutkimuksessa etsitään vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Vältetäänkö essiiviä selkokielessä? Missä funktioissa essiiviä käytetään? Artikkelin lopussa pohditaan, miten essiiviä koskevia selko-ohjeita voitaisiin muokata.

2 Aineisto ja menetelmät

Aineistona on Selkosanommat/Selkouutiset-korpus (jatkossa selkokorpus) (Helsingin yliopisto 2017), joka sisältää *Selkouutiset*-lehden tekstejä vuosilta 2010–2011 ja *Selkosanommat*-lehden tekstejä vuosilta 2012–2013. Korpuksessa on yhteensä 393 552 sanetta. Tekstit on kirjoitettu perustason selkokielellä, joka on suunnattu lähtökohdiltaan ja kielitaidoiltaan monenlaisille lukijoille, jotka todennäköisesti osaavat lukea itse (ks. Leskelä 2019: 114; Leskelä 2021: 164).

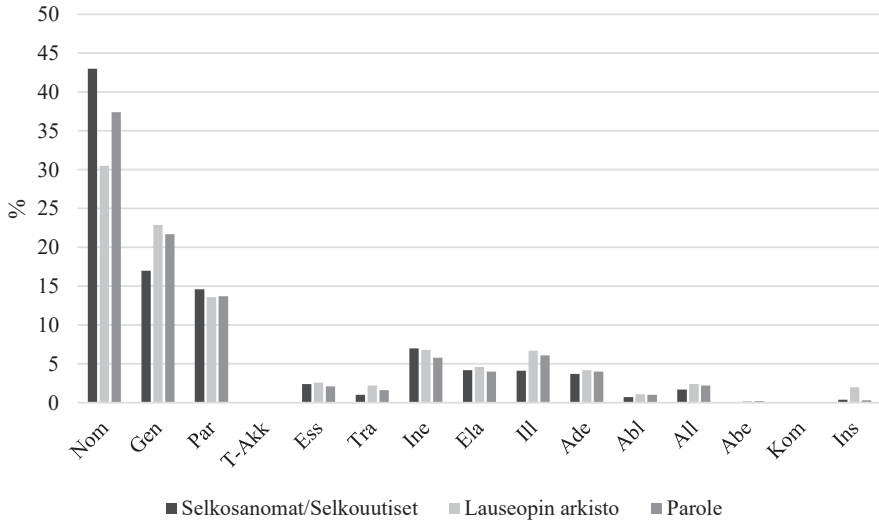
Essiivin käyttöä selvitettiin laskemalla kyseisestä korpuksista sijamuotojen tekstiesiintymät, joiden sijajakaumaa verrattiin Lauseopin arkistosta ja Parole-korpuksista laskettuun yleiskieliseen aineistoon (VISK § 1227, taulukko 10). Sitten essiivisijaisista lekseemeistä tehtiin taajuuslaskelma ja tarkasteltiin essiivin käyttöä yleisimmässä ajan-, paikan- ja oltilanilmauksissa eli essiivin keskeisissä funktioissa. Yleiskielisenä vertailuaineistona käytettiin Parole-korpuksen laajaa taajuuslistaa, joka sisältää 1 339 787 sananmuotoa. Sananmuodot on laskettu 17 604 995 saneesta. Taajuuslistasta poimittiin essiivimuotojen absoluuttiset frekvenssit ja esitettiin normalisoidut frekvenssit miljoonaa sanetta kohti. Aineistoon on otettu sananmuodot, joissa ei ole niihin kuulumattomia merkkejä tai kirjoitusvirheitä (ks. taulukkoja 2, 3 ja 4). Koska vertailuaineistona on taajuuslista, selko- ja yleiskielen vertailu keskittyy määrällisiin piirteisiin. Selkokielisestä korpuksista kuitenkin poimitaan esimerkkilauseita, joita tarkastellaan myös laadullisesti. Havainnot suhteutetaan selkokielen periaatteisiin ja yleiskielen normeihin.

3 Essiivi selkokorpuksessa

Selkokorpuksista laskettiin sijamuotojen tekstiesiintymät ($n = 207\,681$) ja verrattiin niitä kahteen yleiskieliseen aineistoon (ks. kuviota 1).⁶ Yleiskielen prosenttiosuudet poimittiin Lauseopin arkiston ($n = 130\,921$) ja Parole-aineiston ($n = 158\,655$) sijamuotoesiintymistä tehdyistä laskelmista (VISK § 1227, taulukko 10). Näistä selkoaineistolla on enemmän yhteistä lehtiaineistoa sisältävän Parolen kanssa, sillä Lauseopin arkiston aineistossa on mukana myös yksi romaani ja näytelmä (ks. VISK § 1227).

kerätään selkoteksteistä ja käyttäjälähtöisessä selkokielen käyttäjiltä (ks. Maaß 2019: 6–8; Maaß 2020: 26–48; Maaß & Hansen-Schirra 2020).

6. Korpuksen annotaatio ei ole aivan tarkka mutta osoittaa sen, että essiiviä käytetään selkokielessä. Esimerkiksi instruktiivin osuus (806 kpl) näkyy korpuksessa todellista suurempana, koska *noin* on annotoitu *tu*-sanin instruktiiviksi (283 kpl) ja *niin se*-sanin instruktiiviksi (82 kpl).

Kuvio 1.
Sijamuotojen tekstiesiintymät selko- ja yleiskielessä.

Essiiviä käytetään selkokorpuksessa hieman enemmän kuin Parolella mutta vähemmän kuin Lauseopin arkistossa. Essiiviä siis käytetään selkokielessä suunnilleen yhtä paljon kuin yleiskielessä eikä käyttöä erityisemmin vältetä (selkokielen sijamuotoja koskevasta aiemmasta tutkimuksesta ks. Mikkonen 2020; Valtasalmi 2021a). Selkokorpuksessa essiiviksi on annotoitu yhteensä 5 034 sanetta. Yli puolet niistä on kahdenkymmenen yleisimmän essiivisijaisen lekseemin esiintymiä (ks. taulukkoa 1 seur. sivulla).

Kahdestakymmenestä yleisimmästä lekseemistä neljätoista on ajanilmauksia, kuten *vuosi* ja *aika*, joita käsitellään alaluvussa 3.1. Mukana on myös määritteenä toimiva pronomini *tämä*, jota käsitellään lausekkeiden osana ajanilmausten yhteydessä. Essiivisijaiset paikanilmaukset puuttuvat taulukosta 1, koska ne on annotoitu sijattomiksi adverbiksi tai adpositioiksi. (Paikanilmauksia käsitellään erikseen alaluvussa 3.2.) Tutkimusaineistossa yleisimpien essiivi-ilmausten joukossa ovat myös lekseemit *saada*, *ruotsinkielinen*, *tavoite*, *syy* ja *nuori*. Näistä *saada*-verbin partisiippimuoto *saatavana* ja *ruotsinkielinen* esiintyvät lähes aina samassa kontekstissa: *Selkosanommat*-lehden kieliversiosta kertovat lauseet *Lehti on saatavana myös ruotsiksi nimellä LL-Bladet* ja *Lehti on saatavana myös ruotsinkielisenä nimellä LL-Bladet* toistuvat aineistossa yhteensä 79 kertaa. Kontekstisidonnaisuudesta huolimatta lauseita ja niiden essiivi-ilmauksia sekä muita olotilanilmauksia tarkastellaan alaluvussa 3.3. Yksityiskohtaisempaan tarkasteluun otetaan myös *lapsi* ja *ihminen* selko-ohjeiden esimerkkilauseista.

7. Ikään ja ikäkauteen viittaavat *lapsi* ja *nuori* olisi mahdollista luokitella myös ajanilmauksiksi, mutta käsittelen niitä olotilanilmauksina, joilla on temporaalinen merkitys (vrt. Hynönen 2016: 201–204).

Taulukko 1.
20 yleisintä essiivisijaista lekseemiä selkokorpuksessa.

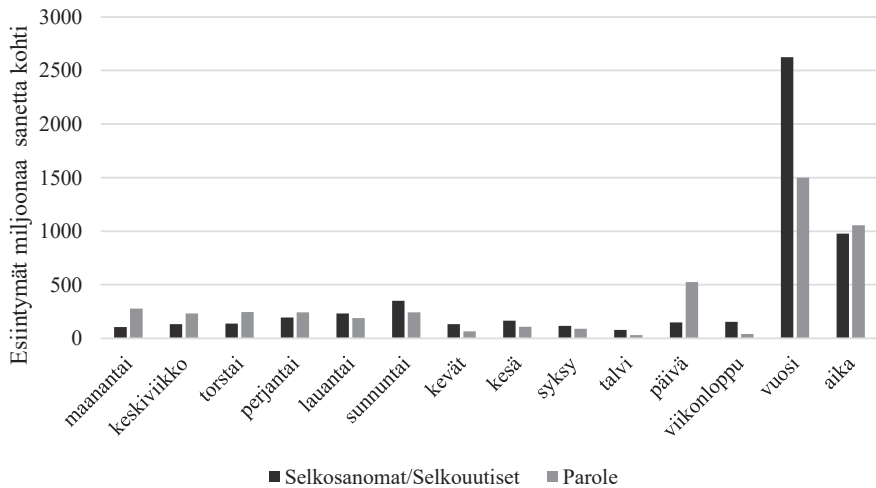
	Sana	Absoluuttinen frekvenssi
1	vuosi	1 033
2	aika	385
3	tämä	268
4	sunnuntai	138
5	lauantai	91
6	saada	81
7	perjantai	76
8	kesä	65
9	viikonloppu	60
10	päivä	58
11	torstai	54
12	kevät	52
13	keskiviikko	52
14	tavoite	49
15	syksy	46
16	ruotsinkielinen	45
17	maanantai	41
18	syy	38
19	nuori	34
20	talvi	31
	Yhteensä	2 697

3.1 Essiivi ajanilmauksissa

Selkokorpuksessa noin 45 % essiivisijaista lekseemeistä on annotoitu ajanilmauksiksi. Ajanilmausten esiintymät yliedustuvat aineistossa, koska niissä käytettävien vartalo-lekseemien määrä on rajattu, mikä nostaa yksittäisten lekseemien esiintymistiheyttä (vrt. Hynönen 2016: 56). Frekvenssien perusteella aineistossa yleisimpiä ovat vuosia tarkoittavat ilmaukset, joissa essiivimuoto esiintyy vuosiluvun kanssa (ks. esimerkkiä 1) tai sen edellä on jokin määräite (ks. esimerkkiä 2).

- (1) Saavuimme Kuopioon joulukuussa *vuonna 2000* (*Selkosanomat* 10/2013).
- (2) Ihmisoikeudet ovat festivaalin pääteema *tänä vuonna* (*Selkosanomat* 10/2013).

Selkokielessä käytetään vuosia tarkoittavia ilmauksia selvästi enemmän kuin yleiskielessä (ks. kuviota 2). Tätä selittänee aihepiirien liittäminen aikaan ja paikkaan, mitä suositellaan selko-ohjeissa (Virtanen toim. 2002: 29).

Kuvio 2.
Essiivisijaiset ajanilmaukset selko- ja yleiskielessä.

Toiseksi yleisimmin essiiviä käytetään selkokielessä ajanjaksoa tarkoittavissa ilmauksissa, joissa on lauseke, joka koostuu genetiivimääritteestä ja pääsanasta *aikana* (ks. esimerkkiä 3), tai joissa on kiteytynyt ilmaus *viime aikoina* (ks. esimerkkiä 4). Saman lekseemin muodoiksi on anotoitu myös kiteytyneet adverbit *aikanaan* ja *aikoiinaan* (ks. esimerkkejä 5 ja 6).

- (3) Tein päätöksen *syksyn aikana* (*Selkosanommat* 20/2012).
- (4) *Viime aikoina* on ilmestynyt useita uusia selkoesitteitä (*Selkouutiset* 7/2011).
- (5) Schumacher oli *aikanaan* Mika Häkkisen kovin kilpakumppani (*Selkosanommat* 18/2012).
- (6) Hänet tunnettiin *aikoiinaan* dj:nä eli tiskijukkana (*Selkosanommat* 12/2013).

Päivä-sanana essiivimuotoa käytetään odotuksenmukaisesti määritteiden kanssa, kuten ilmauksissa *samana päivänä* ja *jokaisena päivänä*. *Päivänä*-muotoa käytetään myös, kun päivämääriä kirjoitetaan sanallisesti pelkkien numeroiden sijaan (ks. esimerkkiä 7).

- (7) Ruotsissa pidetään eduskuntavaalit *19. päivänä syyskuuta* (*Selkouutiset* 19/2010).

Tällöin kyse saattaa olla selkokielistämiseen kuuluvasta tarkentamisesta, sillä *19. syyskuuta* voidaan tulkita joko nominatiiviksi tai essiiviksi (*yhdeksästoista syyskuuta, yhdeksäntenätoista syyskuuta*). Lisäksi lukijalle kerrotaan, että järjestysluku tarkoittaa päivää.

Essiiviä käytetään yleiskielen normien mukaisesti myös viikonpäivien ja -osien nimityksissä. Vaikuttaa siltä, että *Selkosanomissa* raportoidaan ajankohtaisista aiheista viikonloppupainotteisesti, sillä *lauantaina, sunnuntaina* ja *viikonloppuna* ovat hie- man yleisempiä selkokielessä kuin yleiskielessä (ks. kuviota 2). Essiiviä käytetään myös vuodenaikojen tarkoittavissa ilmauksissa, kuten *tänä keväänä* ja *ensi kesänä*. Ne ovat selkokielessä yleisempiä kuin yleiskielessä (ks. kuviota 2). Odotuksenmukaisia ovat myös juhlapäiviä ja vuorokaudenaikojen tarkoittavat ilmaukset, kuten *jouluna, pääsiäi- senä* ja *viime yönä*, vaikka niitä ei yltänytkään yleisimpien joukkoon.

Yleisin essiivisijainen määrite selkokorpuksessa on pronomini *tämä*, joka esiintyy lähes ainoastaan ajanilmauksia sisältävissä lausekkeissa (esim. *tänä vuonna, tänä syk- synä* ja *tänä aamuna*). Mielenkiintoisen poikkeuksen aineistossa muodostaa lauseke *tänä kautena* (1 kpl eli 2,5 esiintymää miljoonassa), jonka adessiivisijainen variantti *tällä kaudella* (20 kpl eli 50,8/milj.) on selkokielessä selvästi yleisempi (ks. esimerkkejä 8 ja 9).

(8) Loimaalaiset nousivat ylimmälle sarjatasolle vasta *tänä kautena* (*Selko- sanomat* 5/2012).

(9) Sarjassa on *tällä kaudella* aivan erityinen lataus (*Selkosanommat* 18/2013).

Adessiivia siis suositaan, koska se on sijamuotojen vapaan vaihtelun vuoksi mah- dollista. *Kausi* tosin esiintyy aineistossa essiivisijaisena kerran myös yhdyssanan osana ilmauksessa *tänä eduskuntakautena*. Adessiivimuoto *tällä eduskuntakaudella* olisi myös mahdollinen, mutta selkokorpuksessa sellaista ei esiinny. Pohdittavaksi jää, oli- siko ilmaus *tämän eduskuntakauden aikana* sittenkin selkokielisin, koska siitä ilmenisi selvästi, että kyse on ajasta.

Selkokielessä essiiviä käytetään temporaalisessa funktiossa yleiskielen normien mukaisesti, eikä ajanilmauksiin vaikuta liittyvän selko-ohjeista johtuvia rajoituksia. Keskeinen ero selko- ja yleiskielen välillä liittyykin taivutusperheiden⁸ kokoon. Selko- kielessä taivutusperheissä on vähemmän muotoja kuin yleiskielessä (ks. taulukkoa 2).

Selkokielessä lekseemien taivutusperheissä korostuu yksikkömuoto ja muut taivutusmuodot ovat harvinaisia. Liitepartikkeleita on yleiskieleen verrattuna lähes olemattomasti, sillä aineistossa esiintyy vain *-kin* (*vuonnakin*). Vaikuttaa myös, että ilmaukset muotoillaan selkokielessä siten, ettei omistusliitteitä tarvita, sillä ainoat omistusliitteet ovat yksikön 1. persoonan *-ni* (*aikanani*) ja 3. persoonan *-Vn* (*aika- naan, aikoinaan*). Omistusliitteet eivät ole näissä valinnaisia, ja *aikanani, aikanaan* ja *aikoinaan* ovat sanavalintoina hankalasti korvattavissa. Liitepartikkelien ja omistus- liitteiden vähäinen määrä on odotuksenmukaista, sillä morfologista kompleksisuutta

8. Taivutusperhe sisältää tässä kaikki sanan essiivisijaiset taivutusmuodot. Taivutusperheeseen lue- taan mukaan omistusliitteelliset ja liitepartikkelilliset muodot.

vältetään selkokielessä (Selkokeskus 2018, kriteeri 52). Morfologisen kompleksisuuden vaikutusta selkokielen ymmärrettävyyteen on toistaiseksi tutkittu käyttäjälähtöisesti vain vähän. Dahlgren (2020: 334–335) on kuitenkin havainnut, että omistusliitteiden tarkka ymmärtäminen on vaikeaa selkomukautettua tekstiä lukeville S2-oppijoille.

Taulukko 2.

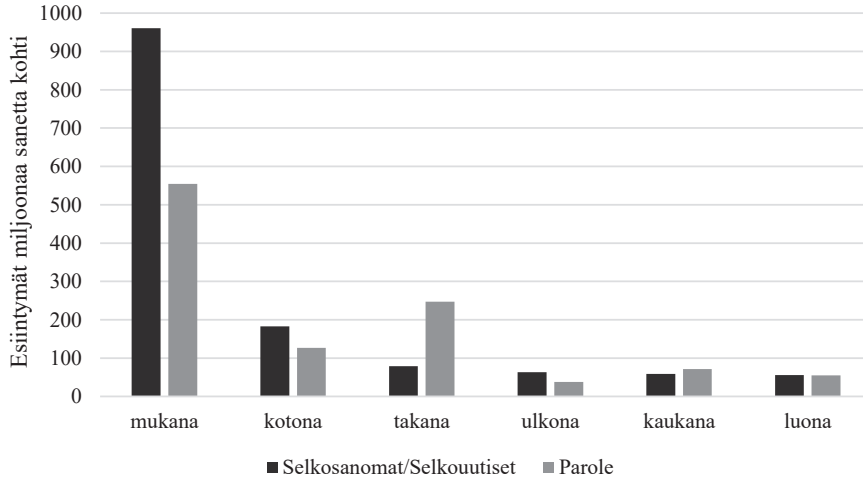
Essiivisijaisten ajanilmausten sananmuodot selko- ja yleiskielessä.

Selkosanomot/ Selkouutiset	Parole
maanantaina	maanantaina, maanantainakin, maanantainakaan, maanantainahan
keskiviikkona	keskiviikkona, keskiviikkonakin, keskiviikkonakaan, keskiviikkoina
torstaina	torstaina, torstainakaan, torstainakin
perjantaina	perjantaina, perjantainakaan, perjantainakin
lauantaina	lauantaina, lauantainakaan, lauantainakin
sunnuntaina	sunnuntaina, sunnuntainakaan, sunnuntainakin
viikonloppuna	viikonloppuna, viikonloppunaan, viikonloppunakaan, viikonloppunakin viikonloppuina
kesänä	kesänä, kesänähän, kesänäkin, kesänäkään, kesänään
kesinä	kesinä
keväänä	keväänä, keväänäkin, keväänäkään keväinä
syksynä	syksynä, syksynäkin, syksynähän, syksynäkään syksyinä
talvena	talvena, talvenakin, talvenahan, talvena
talvina	talvina
aikana, aikanaan, aikanani	aikana, aikanaan, aikannah, aikanaakaan, aikanaakin, aikanamme, aikanani, aikanne, aikansa, aikanasi
aikoina, aikoiinaan	aikoina, aikoiinaan, aikoiinaanhan, aikoiinaanakin, aikoiinahan, aikoiinaakaan, aikoiinakin, aikoiinamme, aikoiinani, aikoiinasi
päivänä	päivänä, päivänähän, päivänäkin, päivänäkään, päivänäni, päivänään
päivinä	päivinä, päivinähän, päivinäkin, päivinäkään, päivinämme, päivinä
vuonna, vuonnakin, vuotena	vuonna, vuonna, vuonnahan, vuonnakaan, vuonnakin, vuotena, vuotenaan, vuotenakin, vuotenamme, vuotenani
vuosina	vuosina, vuosinaan, vuosinahan, vuosinakin, vuosinamme, vuosinani

3.2 Essiivi paikanilmauksissa

Essiivisijaisia paikanilmauksia voidaan ryhmitellä leksikaalistuneisuuden asteen perusteella seuraavasti: Assimiloituneissa leksikaalistumissa muodon ja merkityksen suhde ei ole läpinäkyvä ja essiivin päätte joko sulautuu vartalolekseemiin (esim. *alla*) tai liittyy vartalolekseemiin, jota voi olla vaikea tulkita minkään tietyn lekseemin vartaloksi (esim. *läsnä*). Transparenteissa leksikaalistumissa muodon ja merkityksen suhde

on läpinäkyvä, eli essiivin pääte erottuu ja vartalolekseemi on tunnistettavissa (esim. *ulkona*). Komparaatiojohdokset ovat pääasiassa transparenttien leksikaalistumien vertailumuotoja, joissa sijainteja verrataan toisiinsa (esim. *rannempana*) tai kerrotaan sijainnin olevan skaalan ääripäässä (esim. *rannimpana*). (Hynönen 2016: 52; essiivisijaisten lekseemien kieliopillistumiskehityksestä ks. Hynönen 2013.)

Kuvio 3.

Essiivisijaisten paikanilmausten transparentit leksikaalistumat selko- ja yleiskielessä.

Selkokorpuksessa essiiviksi on annotoitu vain muutamia paikanilmauksia, mutta adverbien ja adpositioiden joukosta niitä löytyy runsaammin. Selkokielen yleisimmät paikanilmaukset ovat *mukana* (378 kpl), *kotona* (72 kpl), *takana* (31 kpl), *ulkona* (25 kpl), *kaukana* (23 kpl) ja *luona* (22 kpl) (ks. esimerkkejä 10–15 ja kuviota 3). Näistä *mukana*-sanaa ei tosin voida pitää puhtaana paikanilmauksena, sillä se ilmaisee komitatiivisuutta (ks. Ojutkangas 2017). Se voidaan kuitenkin tulkita eräänlaiseksi abstraktiksi paikanilmaukseksi, jos ajatellaan, että se suhteuttaa mukana olevan entiteetin sijaintia ympäristöönsä (ks. Hynönen 2016: 55).

- (10) Voicessa on *mukana* 28 laulajaa (*Selkouutiset* 18/2011).
- (11) Erkki on usein *kotona* ja lukee kirjaa (*Selkosanomat* 15/2013).
- (12) Lapset leikkivät talon *takana* (*Selkouutiset* 20/2011).
- (13) *Ulkona* on pakkasta melkein 20 astetta (*Selkouutiset* 5/2011).
- (14) *Kaukana* horisontissa näkyy yksi laiva (*Selkosanomat* 10/2013).

- (15) Börje odottaa asiakkaita korkealla tuolilla sisäänkäynnin *luona* (*Selkouutiset* 21/2011).

Huomiota herättää *mukana-* ja *kotona-* esiintymien suurempi ja *takana-* esiintymien pienempi määrä selkokielessä, mutta syitä ei ole mahdollista selvittää ilman yleiskielen kontekstia. Sen sijaan voidaan todeta, että selkokielen paikanilmauksissa ei ole lainkaan liitepartikkeleita, ja omistusliitteitä on yksipuolisemmin kuin yleiskielessä (ks. taulukkoa 3). Paikanilmauksissa käytettävien lekseemien taivutusprofiilissa on aukkoja yleiskielessäkin, sillä ne eivät taivu monikossa essiivisijaisena (esim. *kodeissamme*) tai lainkaan (esim. *kaukana*).

Taulukko 3.
Essiivisijaisten paikanilmausten transparenttien leksikaalistumien sananmuodot selko- ja yleiskielessä.

Selkosanomat/ Selkouutiset	Parole
mukana, mukanaan, mukanani	mukana, mukanaan, mukanani, mukanasi, mukanamme, mukanansa, mukananne, mukanakaan, mukanakin
kotona, kotonaan	kotona, kotonaan, kotonakin, kotonani, kotonakaan, kotonasi, kotonansa, kotonaanakin, kotonanne, kotonamme
takana, takanään	takana, takanaan, takanani, takanamme, takanakin, takanasi, takanahan, takananne, takanakaan, takanaankin, takanansa
ulkona	ulkona, ulkonakin, ulkonahan
kaukana	kaukana, kaukanakaan, kaukanakin, kaukanahan
luona	luona, luonaan, luonani, luonamme, luonasi, luonanne, luonakin, luonansa

Kuten ajanilmauksissakin, selkokielen paikanilmausten ainoat omistusliitteet liittyvät 1. ja 3. persoonaan (*mukanani*; *mukanaan*, *kotonaan*, *takanaan*). Yleiskielisestä aineistosta puolestaan löytyy kaikki omistusliitteet sisältäviä paradigmoja, kuten 1. persoonan *mukanani* ja *mukanamme*, 2. persoonan *mukanasi* ja *mukananne* sekä 3. persoonan *mukanansa* ja *mukanaan* (ks. myös *kotona*, *takana* ja *luona* taulukossa 3). Morfologisen kompleksisuuden välttäminen nousee siis tässäkin merkittäväksi eroksi selko- ja yleiskielen välillä.

Paikanilmausten transparentit leksikaalistumat ovat selkokielessä selvästi yleisempiä kuin komparaatiojohdokset ja assimiloituneet leksikaalistumat, joita on aineistossa muutamia yksittäisiä. Komparaatiojohdoksista mukana ovat *kauempänä* (2 kpl eli 5,1 esiintymää miljoonassa; yleiskielessä 12,0/milj.), *lähimpänä* (2 kpl eli 5,1/milj.; yleiskielessä 5,5/milj.) ja *ylimpänä* (1 kpl eli 2,5/milj.; yleiskielessä 2,8/milj.). Selkokielen komparaatiojohdoksissa ei ole liitepartikkeleita, mutta yleiskielisessä aineistossa on *-kin* (*kauempänakin*). Assimiloituneista *nA*-päätteisistä leksikaalistumista selkokielessä esiintyvät esimerkiksi *läsnä* (7 kpl eli 17,8/milj.; yleiskielessä 33,1/milj.) ja yllättävän yleinen *lähinnä* (47 kpl eli 119,4/milj.; yleiskielessä 211,1/milj.), joka ei varsi-

naisesti ole paikanilmaus vaan ilmaisee ensisijaisuutta tai likiarvoisuutta, kuten *Neljän jousisoittajan Meta4 konsertoi lähinnä ulkomailla* (*Selkosanomat* 1/2013) ja *Kaikkein lyhytlahkeisimmat mallit muistuttavat lähinnä bikineitä* (*Selkosanomat* 11/2012). Selkokielessä *läsnä-* ja *lähinnä-*esiintymissä ei ole liitepartikkeleita, mutta yleiskielisessä aineistossa esiintyvät *-kO* ja *-hAn* (*läsnäkö* ja *lähinnähän*).

Harvinaisia vertailumuotoja lukuun ottamatta selkokielen paikanilmaukset ovat kivettymiä, joita kielenkäyttäjät ei välttämättä miellä essiivisjaisiksi. Paikanilmausten transparentteihin leksikaalistumiin ei kuitenkaan vaikuta liittyvän ongelmia selkokielen kriteereillä arvioituna, sillä ne ovat yleisiä ja todennäköisesti tuttuja selkokielen käyttäjille (ks. Selkokeskus 2018, kriteeri 33). Komparaatiojohdosten mahdolliset ongelmat liittyvät harvinaisuuteen sekä morfologiseen ja semanttiseen kompleksisuuteen, sillä kielenkäyttäjän tulee tunnistaa muuttunut sanahahmo (esim. *ranta* > *rannempana*) ja suhteuttaa sijainteja toisiinsa (*rannempana*, 'lähempänä rantaa'). Assimiloituneissa leksikaalistumissa muodon ja merkityksen suhde voi puolestaan jäädä epäselväksi läpinäkymättömyyden vuoksi (esim. *lähinnä*), joskin jotkut niistä eivät hahmotu essiiveiksi lainkaan. Selkokorpuksessa tällaisia ovat esimerkiksi *alla* (67 kpl eli 170,2/milj.; yleiskielessä 188,9/milj.) ja *muualla* (35 kpl eli 88,9/milj.; yleiskielessä 128,5/milj.). Muodon ja merkityksen läpinäkymättömyys ei kuitenkaan estä yleisten ja kiteytyneiden paikanilmausten käyttöä selkokielessä, sillä ne ovat todennäköisesti arkikielestä tuttuja. Paikanilmausten ymmärtämistä tulisi kuitenkin testata selkokielen kohderyhmillä, jotta niiden vaikeustasoa voitaisiin arvioida käyttäjälähtöisesti.

3.3 Essiivi olotilanilmauksissa

Yleisimmät lekseemit, joista muodostetaan olotilanilmauksia selkokorpuksessa, ovat *saada*, *ruotsinkielinen*, *tavoite*, *syy* ja *nuori*. Tarkasteltavaksi otetaan selko-ohjeiden esimerkklauseista myös *lapsi* ja *ihminen*. Olotilanilmaukset jaotellaan tämän luvun alaluvuissa syntaktisen pakollisuuden perusteella (ks. Hynönen 2016: 143): Primääriset nominaalipredikaatit (ks. alalukua 3.3.1) ja predikaattikomplementit (ks. alalukua 3.3.2) ovat syntaktisesti pakollisia elementtejä. Sekundaariset predikaatit ovat puolestaan vapaaehtoisia, valinnaisia elementtejä. Sekundaarisista predikaateista tarkastellaan etenkin depiktiivejä (ks. alalukua 3.3.3) ja temporaaleja (ks. alalukua 3.3.4). Sirkumstantiaaleja käsitellään lyhyesti depiktiivien yhteydessä.

3.3.1 Primääriset nominaalipredikaatit

Primääriset nominaalipredikaatit ovat syntaktisesti pakollisia elementtejä, jotka semanttisesta näkökulmasta tarkasteltuna ovat kopulalauseen semanttisia predikaatteja ja syntaktisesta näkökulmasta tarkasteltuna kopulaa täydentäviä komplementteja (Hynönen 2016: 147–150). Kopulalause voidaan siis käsittää lauseeksi, jossa on subjekti, *olla*-verbi ja nominaalipredikaatti, kuten *Hän on opettajana*. Jos lausetta tarkastellaan semanttisesti, *on* on merkitykseltään skemaattinen kopula ja *opettajana* on semanttinen predikaatti. Jos lausetta puolestaan tarkastellaan syntaktisesti, *on* on predikaatti ja *opettajana* on kopulaa täydentävä komplementti. (Mts. 148.) Kopulalauseen

nominaalipredikaattina voi olla substantiivi (esim. *Hän on ministerinä*; mts. 151–153), adjektiivi (esim. *Hän on vakavana*; mts. 153–155) tai partisiippi (esim. *Hän on vangittuna*; mts. 155–158).

Tutkimusaineistossa yleisin primaarinen nominaalipredikaatti on partisiippi *saatavana*, joka esiintyy aineistossa yhteensä 81 kertaa (eli 205,8 esiintymää miljoonassa; yleiskielessä 5,4/milj.). Näistä 79 esiintymää on sanomalehden kieliversioista kertovissa lauseissa (ks. esimerkkejä 16 ja 17).

(16) Lehti on *saatavana* myös ruotsinkielisenä nimellä LL-Bladet.

(17) Lehti on *saatavana* myös ruotsiksi nimellä LL-Bladet.

Essiivisijainen yksiköllinen partisiippi *saatavana* vaikuttaa olleen käyttökelpoisempi kuin paikallissijaiset monikolliset partisiipit *saatavissa* ja *saatavilla*, koska sitä ei ole pyritty korvaamaan. Inessiivimuoto *saatavissa* (2 kpl eli 5,1/milj.) on selkokorpuksessa harvinainen. Jonkin verran yleisempi on adessiivisijainen *saatavilla* (9 kpl eli 22,9/milj.). Jos *saatavana*-muodon kontekstisidonnaiset esiintymät jätetään huomiotta, *saatavilla* on ilmauksista yleisin.

Saatavana, *saatavissa* ja *saatavilla* ovat ilmauksina hieman ongelmallisia, sillä ”vaikeita partisiippirakenteita” vältetään selkokielessä (Selkokeskus 2018: kriteeri 61). Partisiippien välttäminen lienee osasyynä siihen, että nykyisessä *Selkosanommat*-lehdessä *Lehti on saatavana myös ruotsiksi* -lausetta ei enää käytetä. Se on korvattu kahdella lyhyellä lauseella, joissa on ainoastaan persoonamuotoisia verbejä (ks. esimerkkiä 18).

(18) Toimittajat tekevät lehteä myös ruotsiksi. Ruotsinkielisen lehden nimi on Lätta bladet. (Selkokeskus 2022.)

Muita yleisiä nominaalipredikaatteja tutkimusaineistossa ovat merkitykseltään abstraktit substantiivit *tavoite* (49 kpl eli 124,5/milj.; yleiskielessä 124,6/milj.) ja *syy* (38 kpl eli 96,6/milj.; yleiskielessä 68,1/milj.) (ks. Hynönen 2016: 136–137). Kuten yleiskielessäkin, rakenteen subjektina voi olla abstrakti substantiivilauseke (ks. esimerkkejä 19 ja 20), infinitiivilauseke (ks. esimerkkiä 21) tai lause (ks. esimerkkiä 22). Joskus subjektina on myös konkreettinen substantiivilauseke (ks. esimerkkejä 23 ja 24).

(19) Opetuksen tavoitteena on *kaksikielisyys* (*Selkosanommat* 9/2013).

(20) Syynä ovat *vakavat ihmisoikeusrikkomukset* (*Selkouutiset* 11/2011).

(21) Metsäyhtiön tavoitteena on *säästää 200 miljoonaa euroa* (*Selkosanommat* 13/2013).

(22) Tavoitteena on, *että uudet kunnat aloittavat toiminnan vuoden 2015 alussa* (*Selkouutiset* 19/2011).

(23) MM-kisoissa tavoitteena on tietenkin ainakin *mitali* (*Selkosanommat* 13/2012).

(24) Syynä on *puiden siitepöly* (*Selkosanommat* 10/2012).

Huomattavaa on, että *tavoite* ja *syy* esiintyvät selkokielessä essiivisijaisina vain yksikkömuodossa, jota käytetään silloinkin, kun kopulalauseen subjekti on monikossa (vrt. *Syynä/syynä ovat vakavat ihmisoikeusrikkomukset*). Yksikkömuodon suosimista voidaan pitää selko-ohjeiden mukaisena, sillä selkokielessä vältetään sanavartalon muuttumista ja suositetaan helpompaa taivutusta, jos se on mahdollista (Leskelä 2019: 142). Yleiskielen essiivisijaisissa olotilanilmauksissa on yksikön ja monikon vaihtelua, jos tilanilmaus liittyy monikolliseen sanaan (Hynönen 2016: 136–137).

Muita vastaavassa käytössä olevia abstrakteja substantiiveja selkokielessä ovat esimerkiksi essiivisijaiset *tarkoitus* (24 kpl eli 61/milj.), *aihe* (20 kpl eli 50,8/milj.) ja *tapa* (17 kpl eli 43,2/milj.). Vaikka niiden käyttö on pääsääntöisesti yleiskielen mukaista, selkokielessä on joskus nominatiivi silloin, kun tunnusmerkittämpi muoto olisi essiivi (ks. esimerkkejä 25 ja 26).

(25) Muutaman vuoden kuluttua *tavoite* on myös saada myyntiin ulkomaisten seurojen pelipaitoja (*Selkouutiset* 5/2011).

(26) Talvi- ja kesäajan *tarkoitus* on saada päivän valoisa aika parhaiten käyttöön (*Selkosanommat* 19/2013).

Nominatiivin käyttö voi johtua selko-ohjeiden tulkintaeroista, jotka aiheuttavat kirjoittajakohtaista vaihtelua. Kun nominatiivia neuvotaan suosimaan ja essiiviä välttämään, selkokirjoittajat tulkitsevat ohjeita subjektiivisesti ja jotkut ehdottomammin kuin toiset. Selko-ohjeista johtuvaa kirjoittajakohtaista vaihtelua on havaittu aiemminkin, sillä aktiivin suosiminen on saatettu tulkita passiivin ”käyttökielloksi” (ks. Leskelä 2019: 123). Aiemmassa tutkimuksessani (Valtasalmi 2021a) olen havainnut, että aktiivimuodon ja suoran sanajärjestyksen suosiminen on tuonut selkokieleen geneerisellä *ihminen*-sanalla muodostettavan tekijää häivyttävien ja passiivimaisten rakenteiden vastineen, kun kirjoittajat ovat etsineet vaihtoehtoisia ilmaisutapoja, esimerkiksi *Kun sä ajat formulaa, sä et ajattele mitään muuta* (yleistävä 2. persoona); *Kun ajaa formulaa, ei ajattele mitään muuta* (nollapersoona); *Kun ajetaan formulaa, ei ajatella mitään muuta* (passiivi) > *Kun ihminen ajaa formulaa, hän ei ajattele mitään muuta*⁹ (ks. myös Kulkki-Nieminen 2010: 146–149). Yksittäisten muotojen ja rakenteiden välttäminen voi siis viedä selkokieltä kauemmas yleiskielen normeista. Saksalaisessa selkokielen tutkimuksessa onkin havaittu, että yleiskielen normeista poikkeaminen voi aiheuttaa vastustusta selkokieltä kohtaan (Maaß 2019: 9–11). Siksi Suomessakin olisi tarpeellista pohtia, millaiset rakenteet ovat perustason selkokielessä käytettäviä, sosiaalisesti hyväksyttäviä ja saavutettavia (vrt. Suojanen, Koskinen & Tuominen 2012: 15–20).

9. Geneerisellä henkilösubjektilla on mahdollista korvata myös temporaalisia lauseenvastikkeita (*ajettaessa formulaa* > *kun ihminen ajaa formulaa*).

3.3.2 Predikaattikomplementit arviointirakenteessa

Predikaattikomplementti on verbipredikaatin vaatima täydennys, jonka sijavalinta johtuu rakenteen vaatimuksista (Hynönen 2016: 170–171). Essiivisijaisten predikaattikomplementtien yhteydessä predikaattina on jokin muu verbi kuin kopula, ja predikaattikomplementteja on esimerkiksi toimimisirakenteessa (*Hän toimii puheenjohtajana*), säilymisrakenteessa (*Hän pysyy puheenjohtajana*) ja arviointirakenteessa (*Hän pitää kokousta tylsänä*) (rakennetyypeistä ks. Hynönen 2016: 172).

Tämän tutkimuksen aineistossa predikaattikomplementteja esiintyy arviointirakenteessa, jonka predikaattina on *pitää*-verbi abstraktissa merkityksessä (ks. Hynönen 2016: 182–184). Tutkittavista sanoista arviointirakenteessa esiintyy yleisimmin *syy* (ks. esimerkkiä 27).

- (27) Onnettomuuden *syy*nä pidetään laivan kapteenin törkeää huolimattomuutta (*Selkosanommat 1/2012*).

Myös *ihminen* esiintyy kerran arviointirakenteessa (ks. esimerkkiä 28).

- (28) Häntä pidettiin *ujona* ja syrjäänvetäytyvänä *ihmisenä*, jolla ei ollut paljon kaveriteita (*Selkosanommat 23/2012*).

Essiivisijainen *ihminen* ei ole selkokielessä kovin yleinen, mutta se ei ole juuri yleisempi yleiskielessäkään (6 kpl eli 15,2/milj.; yleiskielessä 19,1/milj.). Esimerkissä 28 *ihminen* ei ole arviointirakenteen kannalta välttämätön, mutta se täydentää adjektiivia ilman, että merkitys juurikaan muuttuu (vrt. *Häntä pidettiin ujana* ja *Häntä pidettiin ujana ihmisenä*). Selkoistettuja uutisia tutkinut Kulkki-Nieminen (2010: 144–145) on havainnut vastaavanlaista rakenteiden täydentämistä adjektiiv- ja partisiippi-lausekkeissa, jotka saatetaan tulkita selkokielessä elliptisiksi. *Ihminen*-sanana lisäämistä lausekkeen pääsanaksi voidaankin pitää eräänlaisena selkokielistämisen keinona, joka lisää konkreettisuutta ja helpottaa merkityksen tulkintaa.

Vaikka selkokielessä vältetään monitulkintaisuutta, *pitää*-verbin kohdalla sitä on vaikea välttää. *Pitää* on leksikaalisesti polyseeminen, eli se esiintyy useissa eri merkityksissä (esim. *pitää kättä taskussa*, *pitää kauniista asioista*, *pitää ruokataukoa*, *pitää menestystä tärkeänä*) (*pitää*-verbistä ks. Larjavaara 2007: 103–107). Arviointirakenteessa *pitää* on abstraktissa merkityksessä, mutta sillä on konkreettisempikin merkitys, joka kielenkäyttäjän tulee osata tunnistaa (ks. esimerkkiä 29).

- (29) Lajissa on opittava käyttämään vatsalihaksia ja *pitämään selkä suorana* (*Selkosanommat 2/2011*).¹⁰

10. Partitiivimuodon sisältävä *pitää selkää suorana* olisi arviointirakenteeseen tarkemmin vertautuva konkreettisen pitämisen esimerkki, mutta aineistossa tällaisia ei ollut.

Joissakin harvoissa tapauksissa *pitää*-verbistä aktivoituu samaan aikaan kaksi mahdollista leksikaalista merkitystä. Tällöin sana voidaan esimerkiksi tulkita joko abstraktiksi tai konkreettiseksi, mutta oikea tulkinta ei ole mahdollista ilman laajempaa kontekstia (ks. esimerkkiä 30).

- (30) Molemmat maat *pitävät saariryhmää omanaan* (*Selkosanommat* 17/2012).

Pitää-verbiin liittyy siis polysemian lisäksi kontekstin tekstuaalista monitulkintaisuutta. Arviointirakenteessa *pitää*-verbin merkitys voidaan kuitenkin useimmiten tulkita yksiselitteisesti lauseyhteyden perusteella (vrt. Larjavaara 2007: 110).

Pitää-verbin leksikaalisesta ja tekstuaalisesta monitulkintaisuudesta huolimatta arviointirakenne on tavallinen selkokielessä. Selkokorpuksessa varsinkin adjektiivit *hyvä* (21 kpl eli 53,4/milj.) ja *tärkeä* (12 kpl eli 30,5/milj.) esiintyvät essiivisijaisina useimmiten arviointirakenteessa (ks. esimerkkejä 31 ja 32).

- (31) Kokki *piti ideaa hyvänä* ja toi sen mukanaan Heinolaan (*Selkouutiset* 26/2010).

- (32) *Jääkiekkomenestystä piti tärkeänä* joka kolmas vastaaja (*Selkouutiset* 13/2011).

Arviointirakenne reaalistuu monella eri tavalla, joten se on selkokielessä yleisempi kuin edellä esitettyjen frekvenssien perusteella voidaan päätellä. Yleisimmin arviointirakenne muodostetaan *pitää*-verbillä, mutta harvakseltaan verbeinä ovat myös *kokea* ja *nähdä* (ks. esimerkkejä 33 ja 34).

- (33) *Koen tärkeänä*, että asiat tulevat sanottua itseni oloisesti ja täsmällisesti (*Selkosanommat* 20/2012).

- (34) Hän *näkee kotikisat suurena mahdollisuutena* (*Selkosanommat* 11/2013).

Hynönen (2016: 183–184) on havainnut vastaavanlaista perkeptioverbien käyttöä myös yleiskielen arviointirakenteissa, joskin käyttö on niissäkin rajallista ja mahdollisesti ruotsin kielen mallin mukaista.

Selkokielessä arviointirakenteen lopussa saatetaan käyttää substantiivina *asia*, joka saa *tärkeä*-adjektiivin määritteekseen (ks. esimerkkejä 35 ja 36).

- (35) Saarinen *pitää tärkeänä asiana* ihmisten välistä tasa-arvoa (*Selkosanommat* 22/2013).

- (36) Molemmat *pitävät tärkeänä asiana* sitä, että he pystyvät luottamaan toisiinsa ja tekemään myös omia asioita elämässään, vaikka ovatkin yhdessä (*Selkosanommat* 3/2012).

Substantiivin käyttö ei juuri muuta merkitystä mutta selkeyttää arviointirakennetta ja lisää havainnollisuutta osoittamalla, että adjektiivi määrittää jonkinlaista abstraktia kokonaisuutta. Tässäkin kyse on rakenteen täydentämisestä yleismerkityksellisellä sanalla, jolla mukautetaan ilmausta selkokielisemmäksi.

3.3.3 Depiktiivit

Depiktiivit ovat syntaktisesti valinnaisia sekundaarisia predikaatteja, jotka esiintyvät primaaristen predikaattien lisänä (Hynönen 2016: 190–192). Ne ilmaisevat tarkoitteen olotilaa ja ovat riippuvaisia primaarisesta predikaatista (esim. *Lehti on saatavana ruotsinkielisenä*). Primaarisena predikaattina voi olla primaarinen nominaalipredikaatti ja kopula (esim. *Lehti on saatavana ruotsinkielisenä*) tai verbipredikaatti (esim. *Lehti julkaistaan ruotsinkielisenä*) (ks. Hynönen 2016: 187).

Tutkittavista sanoista depiktiivinä esiintyy yleisimmin *ruotsinkielisenä* (45 kpl eli 114,3/milj.; yleiskielessä 0,8/milj.), kuten virkkeissä *Lehti on saatavana myös ruotsinkielisenä nimellä LL-Bladet* ja *Videot ovat ilmestyneet suomen- ja ruotsinkielisinä* (*Selkosanomat* 9/2012). *Ruotsinkielisenä*-muodon vastineena esiintyy translatiivimuoto *ruotsiksi*, joka käy essiivimuodon selkokielisemmäksi vastineeksi. Selkokielisyyttä lisää yhdyssanan muuttaminen yhdistämättömäksi sanaksi, sillä selkokielessä suositaan lyhyitä sanoja (Selkokeskus 2018: kriteeri 34). Hyöty on selvä etenkin, kun yhdyssanat *suomen- ja ruotsinkielisinä* muutetaan muotoon *suomeksi ja ruotsiksi*. Yhdistämättömät sanat ovat selkokielisempiä kuin yhdyssanat, koska lukijan ei tarvitse hahmottaa, että yhdyssanoilla on toistamatta jätetty yhteinen loppuosa. Samalla monikkomuodot muutetaan yksikkömuodoiksi.

Translatiivimuotoa *ruotsiksi* suositaan *ruotsinkielisenä*-muodon sijaan myös nykyisessä *Selkosanomat*-verkkolehdessä, jossa selkokielistä ilmaisutapaa on kehitetty edelleen (*Toimittajat tekevät lehteä myös ruotsiksi*, ks. alalukua 3.3.1). Kokonaan depiktiivejä ei kuitenkaan vältetä *Selkosanomissa* nykyisinkään. Lehden verkkosivulla muun muassa kerrotaan, että ”*Selkosanomat ilmestyy painettuna 8 kertaa vuodessa*” (Selkokeskus 2022).

Tutkimusaineiston sanoista myös *ihmisenä* esiintyy depiktiivinä (ks. esimerkkiä 37).

(37) *Miten työsi on muuttanut sinua ihmisenä?* (*Selkouutiset* 22/2010)

Se esiintyy depiktiivinä myös selko-ohjeiden esimerkkilauseissa *Ihmisenä hän on miellyttävä* (Selkokeskus 2018, kriteeri 53) ja *Lapsena hän on vaivalloinen* (Leskelä 2019: 142). Selko-ohjeissa essiivisanojen sijainti lauseen alussa on kuitenkin epätyypillinen, sillä tavallisesti depiktiivit ovat finiittiverbin tai sen täydennyksen jäljessä (ks. Hynönen 2016: 48). Epätyypillinen sijainti liittyy sanojen käyttöön vaihtoehtoisena olotilanilmauksena: tällöin depiktiivi ilmaisee olotilaa, joka on vaihtoehtona jollekin toiselle samaan aikaan voimassa olevalle olotilalle, kuten *Ihmisenä hän on miellyttävä mutta sukulaisena rasittava* (ks. Hynönen 2016: 76–79). Selko-ohjeissa vaihtoehtoiset olotilanilmaukset neuvotaan mukauttamaan muotoon *Hän on vaivalloinen lapsi* ja *Hän on miellyttävä ihminen*. Vaihtoehtoisen olotilanilmauksen merkitys ei kuiten-

kaan välity näistä ilmauksista, jotka ennemminkin korostavat kuvaillun ominaisuuden kokonaisvaltaisuutta.

Depiktiivien lisäksi vaihtoehtoisen olotilan merkitys on ominainen myös sirkumstantiaaleille, jotka ilmaisevat syytä, ehtoa tai myönnytystä (Hynönen 2016: 76, 208). Ilman kontekstia sirkumstantiaalin erottaminen depiktiivistä voi olla vaikeaa, minkä vuoksi esimerkkilause *Lapsena hän on vaivalloinen* voitaisiin tulkita myös kausaalisesti (*Koska hän on lapsi, hän on vaivalloinen*). Tätä ei kuitenkaan ehdoteta vaihtoehtoiseksi parafrasiksi selko-ohjeissa. Kausaalista tulkintaa tukee *lapsena*-muodon sijainti lauseen alussa, mikä on tyypillisempää sirkumstantiaaleille kuin depiktiiveille (ks. Hynönen 2016: 210). Myös merkitys ja lauseyhteys mahdollistavat kausaalisen tulkinnan. *Ihmisenä hän on miellyttävä* -esimerkissä kausaalinen tulkinta olisi puolestaan merkityksen ja maailmantiedon perusteella epätodennäköinen (*Koska hän on ihminen, hän on miellyttävä*) (ks. Hynönen 2016: 215–216). Selkokielen essiiviä koskevan teorian kehittämisen kannalta on kuitenkin olennaista huomata, että depiktiivin merkitys voidaan joissakin tapauksissa tulkita myös kausaalisesti, kun essiivi-ilmaus on sirkumstantiaalille tyypilliseen tapaan lauseen alussa.

3.3.4 Temporaalit

Temporaalit ovat sekundaarisia predikaatteja, jotka ilmaisevat tarkoitteen ikää tai kehitysvaihetta (Hynönen 2016: 201–204). Tutkimusaineiston sanoista *lapsi* (23 kpl eli 58,4/milj.; yleiskielessä 21,9/milj.) ja *nuori* (34 kpl eli 86,4/milj.; yleiskielessä 36,8/milj.) esiintyvät aineistossa pääsääntöisesti temporaaleina (ks. esimerkkejä 38 ja 39).

(38) Sanni voitti *lapsena* Napero-Finlandian (*Selkosanommat* 19/2013).

(39) Messiä kutsuttiin *nuorena* ”Kirpuksi” (*Selkosanommat* 23/2012).

Vaikka essiiviä voitaisiin välttää purkamalla temporaalit *kun*-lauseiksi (ks. esim. Hynönen 2016: 202), niin ei juurikaan tehdä. *Nuori*-sanan yhteydessä parafrasia ei käytetä selkokielessä lainkaan. *Lapsena*-muodon parafrasiksi tulkittavia vastineita, kuten *Olin kiinnostunut lentämisestä jo silloin, kun olin lapsi* (*Selkouutiset* 6/2011), on aineistossa vain muutama¹¹. Huomattavaa on, että essiivisijaiset *lapsi* ja *nuori* ovat selkokielessä yleisempiä kuin yleiskielessä. Tätä saattaa selittää selkokielisille mediateksteille tyypillinen henkilöiden esittelemine ja aihepiirien taustoittaminen (ks. Leskelä & Kulkki-Nieminen 2015: 62).

3.3.5 Olotilanilmausten kokoavaa tarkastelua

Koska selkokielessä suositaan konkreettisia ja havainnollisia ilmauksia (Selkokeskus 2018, kriteerit 8–11), olotilanilmausten ongelmallisuus vaikuttaa liittyvän moni-

11. Esiintymiä on viisi, mutta parafrasiksi tulkitseminen on epävarmaa.

tulkintaisuuden lisääntymiseen ja abstraktiotason nousuun.¹² Kielenkäyttäjän tulee osata tunnistaa erilaiset ilmaukset ja hahmottaa, miten konteksti ja essiivilausekkeen lauseasema vaikuttavat merkitykseen. Olotilanilmausten kompleksisuudessa on myös kerroksisuutta sen mukaan, onko essiivilauseke rakenteen vaatima (*Häntä pidetään miellyttävänä ihmisenä*) vai ilmaiseeko se kompleksisempaa merkitystä, joka vaikuttaa koko lauseen tulkintaan (*Ihmisenä hän on miellyttävä*).

Olotilanilmauksiin tuo kerroksisuutta myös selkokielen piirteiden toteutuminen. Esimerkiksi ilmausta *Hän on opettajana koulussa* voidaan pitää selkokielisempänä kuin ilmausta *Lehti on saatavana ruotsiksi*. *Opettaja* on yleinen ja konkreettinen substantiivi, jonka sanavartalo ei muutu essiivisijassa. *Saatavana* on puolestaan adjektiivimaisesti käytetty partisiippi, joka täytyy tunnistaa *saada*-verbin muodoksi. *Lehti on saatavana* -ilmaus vaatii lukijalta enemmän päättelykykyä, koska siinä ei sanota, kuka lehden voi saada ja mistä.

Taulukko 4.

Essiivisijaisten olotilanilmausten sananmuodot selko- ja yleiskielessä.

Selkosanommat/Selkouutiset	Parole
ihmisenä, ihmisenäkin	ihmisenä, ihmisenäkin
	ihmisinä, ihmisinäkin
lapsena	lapsena, lapsenaan, lapsenakaan, lapsenakin
	lapsina
nuorena, nuorempana	nuorena, nuorenanahan, nuorenanakaan, nuorempana, nuorempanakaan, nuorempanakin
nuorina, nuorempina	nuorina, nuorempina
ruotsinkielisenä	ruotsinkielisenä
ruotsinkielisinä	ruotsinkielisinä
saatavana	saatavana
	saatavina
syynä	syynä, syynäsi, syynään ¹³
	syinä
tavoitteena, tavoitteenaan	tavoitteena, tavoitteenaan, tavoitteenanahan, tavoitteenamme, tavoitteenani, tavoitteenanne, tavoitteenasi
	tavoitteina, tavoitteinaan

Olotilanilmauksia voidaan koettaa selkokielistää useilla eri tavoilla. Jos olotilanilmauksia halutaan välttää, niille voidaan etsiä paikallissijaisia vastineita (*olla saatavana* > *olla saatavilla*). Ihannetapauksessa vastineet ovat lyhyempiä ja rakenteeltaan yksinkertaisempia (*suomen- ja ruotsinkielisenä* > *suomeksi ja ruotsiksi*). Jos pieniä

12. Olen aiemmassa tutkimuksessani (Valtasalmi 2021b) havainnut esimerkiksi, että abstraktit sanat ovat kehitysvammaisille selkokielen käyttäjille vaikeampia kuin konkreettiset.

13. On mahdollista, että *syynäsi* ja *syynään* ovat *syynätä*-verbin muotoja.

merkityseroja ei pidetä tärkeinä, essiivejä voidaan muuttaa nominatiiveiksi (*Hän on opettajana koulussa* > *Hän on opettaja koulussa*). Olotilanilmauksia voidaan myös korvata parafraseilla (*Asuin lapsena Ruotsissa* > *Asuin Ruotsissa, kun olin lapsi*). Jos tekijä ei ole tiedossa, voitaisiin subjektiksi lisätä selkokielelle tyypilliseen tapaan *ihminen* (*Tarpeeksi vanhana voi jäädä eläkkeelle* > *Kun ihminen on tarpeeksi vanha, hän voi jäädä eläkkeelle*). Lukijaa voitaisiin mahdollisesti myös puhutella suoraan, mikä on tavallista selkokielessä (*Kun olet tarpeeksi vanha, voit jäädä eläkkeelle*) (ks. Airaksinen 2019). Olotilanilmauksia voidaan myös välttää muotoilemalla asia kokonaan eri tavalla, vaikka merkitys saattaakin silloin muuttua (*Lehti on saatavana ruotsiksi nimellä LL-Bladet* > *Toimittajat tekevät lehteä myös ruotsiksi. Ruotsinkielisen lehden nimi on Lätta bladet*).

Jos olotilanilmauksia käytetään, voidaan koettaa suosia mahdollisimman yksiselitteisiä ilmauksia (*Sanni voitti lapsena Napero-Finlandian*) sekä yleisiä ja tutuiksi oletettuja rakenteita (*Metsäyhtiön tavoitteena on säästää rahaa*). Merkitystä voidaan tarkentaa täydentämällä rakenteita yleismerkityksisillä sanoilla (*Häntä pidetään ujona ihmisenä; Tasa-arvoa pidetään tärkeänä asiana*). Morfologista kompleksisuutta voidaan vähentää suosimalla yksikkömuotoa silloin, kun se on mahdollista (*Syynä ovat vakavat ihmisoikeusrikkomukset* > *Syynä ovat vakavat ihmisoikeusrikkomukset*). Morfologisen kompleksisuuden välttämistä voidaan myös pitää yhtenä selkokielistämisen keinona (ks. taulukkoa 4).

Kuten ajan- ja paikanilmauksissakin, suffiksien käyttö on myös olotilanilmauksissa yleiskieleen verrattuna yksipuolisempaa ja vähäisempää. Selkokielisessä aineistossa ai-noat olotilanilmauksissa käytetyt suffiksit ovat jälleen 3. persoonan omistusliite *-Vn* (*tavoitteenaan*) ja liitepartikkeli *-kin* (*ihmisenäkin*).

4 Yhteenvedo ja pohdinta

Sijamuotojen tekstiesiintymien vertailu osoittaa, että essiiviä käytetään selkokielessä suunnilleen saman verran kuin yleiskielessä, vaikka selko-ohjeissa sitä suositellaan välttämään. Selkokielessä essiiviä käytetään keskeisten funktoidensa mukaisesti ajan-, paikan- ja olotilanilmauksissa. Ajanilmaukset ovat samanlaisia kuin yleiskielessä, eikä niihin vaikuta liittyvän selko-ohjeista johtuvia rajoituksia. Essiivisijaisia ajanilmauksia voidaankin pitää selkokielessä välttämättöminä, sillä kiteytyneitä ilmauksia on vaikea korvata. Paikanilmauksista yleisimpiä ovat transparentit leksikaalistumat, kun taas komparaatiojohdoksia ja assimiloituneita leksikaalistumia käytetään vain vähän. Käyttötavat ovat kuitenkin yleiskielen normien mukaisia.

Jos tutkimusaineiston lähes aina samassa kontekstissa toistuvat esiintymät jätetään huomiotta, yleisimmät olotilanilmaukset muodostetaan abstrakteista substantiiveista, jotka toimivat kopulalauseen nominaalipredikaatteina. Niitä käytetään pääsääntöisesti samalla tavalla kuin yleiskielessä, mutta selkokielessä on joskus nominatiivi silloin, kun tunnusmerkittämpi muoto olisi essiivi. Essiivin välttämistä suosittelevat selko-ohjeet voivat siis saada kirjoittajat karttamaan essiiviä, vaikka se ei välttämättä olisi tarpeellista. Toisaalta essiivejä saatetaan myös lisätä selkoteksteihin, jos arviointi-

rakenteita täydennetään essiivisijaisilla substantiiveilla. Temporaalet otolilan-ilmaukset ovat selkokielessä käytettyjä ja mahdollisia. Tutkimukseni perusteella vältettävänä voidaan sen sijaan edelleen pitää vaihtoehtoista otolilaa ilmaisevia depiktiivisiä, joiden erottaminen sirkumstantiaaleista voi joissakin tapauksissa olla vaikeaa. Selko-ohjeissa niitä käytetään varoittavina esimerkkeinä essiivin käytöstä, mutta ohje on yleistetty harhaanjohtavasti koskemaan koko sijamuotoa. Selko-ohjeissa olisikin syytä luopua muotoperusteisista rajoituksista ja tarkentaa ne koskemaan vain funktioita, joissa essiiviä on mahdollista välttää ja joihin liittyy selkokielen vastaisia piirteitä, kuten monitulkintaisuutta ja abstraktiotason nousua.

Tässä tutkimuksessa tarkastelluille selkokielen essiivisijaisille leksemeille on tyyppillistä taivutusperheen suppeampi koko yleiskieleen verrattuna. Sidonnaisia morfeemeja käytetään selkokielessä vähemmän ja yksipuolisemmin kuin yleiskielessä. Morfologisen kompleksisuuden välttämisen lisäksi selkokielen essiivi-ilmauksiin vaikuttaa liittyvän myös monitulkintaisuuden välttämistä, jota on tarpeellista tutkia laajemmasta aineistosta. Monitulkintaisissa ilmauksissa kontekstin vaikutus korostuu, sillä kontekstilla voidaan tukea merkityksen tulkintaa.

Essiiviä koskevia selko-ohjeita tulisi muokata, koska nykyisellään niitä voidaan tulkita monella eri tavalla ja liian ehdottomasti. Sekä helpon että perustason selkokielen ohjeissa tulisi luopua essiivisijan välttämisen suosittelemisesta ja huomioida paremmin sen funktiot ja käyttö. Myös essiivin vaikeustason luokittelusta kannattaisi luopua, koska aihetta ei ole toistaiseksi tutkittu selkokielen kohderyhmillä eikä vaikeustasoa voida arvioida ilman käyttäjäkokemusta.

Tässä tutkimuksessa on selvitetty, missä funktioissa essiiviä käytetään selkokielessä. Tutkimusta voisi jatkaa pohtimalla, millaisilla muilla kielellisillä keinoilla essiivimuotoja olisi mahdollista korvata hankalaksi koetuissa konteksteissa. Aihetta tulisi tutkia myös käyttäjälähtöisesti, jotta saadaan selville, miten hyvin selkokielen käyttäjät ymmärtävät essiivisijaisia ilmauksia. Mielenkiintoisia tutkimusaiheita vaikuttaisi löytyvän etenkin otolilanilmausten joukosta. Olisi esimerkiksi hyvä selvittää, ovatko sekundaaristen nominaalipredikaattien parafraasit helpompia ymmärtää kuin sekundaariset nominaalipredikaatit. Funktioperusteista lähestymistapaa voitaisiin käyttää myös muita sijamuotoja koskevien selko-ohjeiden kehittämisessä. Perustason ja helpon tason selko-tekstejä analysoimalla saataisiin tietoa selkokielen vaikeustasoihin liittyvistä eroista.

Lähteet

Aineistolähteet

- Helsingin yliopisto 2017: 1990- ja 2000-luvun suomalaisia aikakaus- ja sanomalehtiä -korpus, versio 2. Kielipankki. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017091901>.
 Parole = Parole-korpuksen laaja taajuuslista. 1 339 787 sananmuotoa. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <https://kaino.kotus.fi/sanat/taajuuslista/parole.php> (11.6.2021).

Kirjallisuuslähteet

- AIRAKSINEN, ELLA 2019: *Puhuttelevaa selkokieltä. Vertaileva tekstianalyysi puhuttelun keinoista ja kohteliaisuudesta selko- ja yleiskielisessä oppaassa*. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202001281169>.
- ALHONIEMI, ALHO 1967: Tilan essiivin jäsentämisestä suomen kielen lauseopeissa. *Juhlakirja Kauko Kyyrön täyttäessä 60 vuotta 24.11.1967* s. 31–52. Kirjallisuuden laitoksen julkaisuja 1. Tampere: Tampereen yliopisto.
- DAHLGREN, SONJA 2020: Selkokieltä S2-oppijalle. Kaikille selviä hallinnollisia tekstejä. – *Puhe ja kieli* 39 (4) s. 325–344. <https://journal.fi/pk/article/view/75056> (13.9.2021).
- GROOT, CASPER DE 2017: Discovering the assignment. An Uralic essive typological questionnaire. – Casper de Groot (toim.), *Uralic essive and the expression of impermanent state*. s. 1–28. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- HAKULINEN, AULI – KARLSSON, FRED 1979: *Nykysuomen lauseoppia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. 4., korjattu ja lisätty painos. Helsinki: Otava.
- Himmelman, Nikolaus – Schultze-Bernd, Eva 2005: Issues in the syntax and semantics of participant-oriented adjuncts. – Nikolaus Himmelman & Eva Schultze-Berndt (toim.), *Secondary predication and adverbial modification* s. 1–68. Oxford: Oxford University Press.
- HYNÖNEN, EMMI 2013: Essiivisijaisten tilanilmausten leksikaalistumisjatkuo. – *Virittäjä* 117 (4) s. 551–579.
- 2016: *Suomen essiivi*. Annales Universitatis Turkuensis C 425. Turku: Turun yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-29-6563-2>.
- ITKONEN, ERKKI 1966: *Kieli ja sen tutkimus*. Porvoo: WSOY.
- JUUSOLA, MARKKU 2019: *Selkokielen tarvearvio 2019*. Selkokeskus, Kehitysvammaliitto ry. <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2021/05/Tarvearvio-2019.pdf> (11.9.2021).
- KULKKI-NIEMINEN, AULI 2010: *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8093-5>.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINONEN, MARJA 2008: Depictive secondary predicates in Finnish. – Christoph Schroeder, Gerd Hentschel & Winfried Boeder (toim.), *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond* s. 167–188. Oldenburg: BIS-Verlag. <http://d-nb.info/995792097/34/> (9.4.2022).
- LESKELÄ, LEEALaura 2019: *Selkokieli. Saavutettavan kielen opas*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- 2020: Helppoa vai vaativampaa selkokieltä. Selkokielen mittaaminen ja vaikeustasot. – *Puhe ja kieli* 39 (4) s. 367–393. <https://doi.org/10.23997/pk.75679>.
- 2021: Easy language in Finland. – Camilla Lindholm & Ulla Vanhatalo (toim.), *Handbook of easy languages in Europe* s. 149–189. Berlin: Frank & Timme.
- LESKELÄ, LEEALaura – KULKKI-NIEMINEN, AULI 2015: *Selkokirjoittajan tekstilajit*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- LESKELÄ, LEEALaura – LINDHOLM, CAMILLA 2012: *Haavoittuva keskustelu. Keskustelunanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Helsinki: Kehitysvammaliitto ry.
- MAASS, CHRISTIANE 2019: *Easy language and beyond. How to maximize the accessibility of communication*. Esitelmä konferenssissa Klaara 2019 Conference on Easy-to-Read Lan-

- guage Research. Helsingin yliopisto, 19.–20.9.2019. <https://doi.org/10.25528/023>.
- 2020: *Easy Language – Plain Language – Easy Language plus. Balancing comprehensibility and acceptability*. Berlin: Frank & Timme. <https://doi.org/10.25528/042>.
- MAASS, CHRISTIANE – HANSEN-SCHIRRA, SILVIA 2020: *Easy language research. Text and user perspectives*. Berlin: Frank & Timme. <https://doi.org/10.25528/043>.
- MCENERY, TONY – HARDIE, ANDREW 2012: *Corpus linguistics. Method, theory and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MIKKONEN, SEIJA 2020: *Nominitaivutuksen periaatteiden toteutuminen selkokielisissä informoivissa teksteissä*. Yleisen kielitieteen pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202006223365>.
- NICHOLS, JOHANNA 1978: Secondary predicates. – *Proceedings of the 4th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society* s. 114–127.
- OJUTKANGAS, KRISTA 2017: On the syntax of comitative constructions. The case of Finnish *mukana, mukaan* ‘with, along’. – *Eesti ja soome-ugri keeleteaduse ajakiri* 8 (2) s. 267–293. <https://doi.org/10.12697/jeful.2017.8.2.09>.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjinä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PAJUNEN, ANNELI 2000: Suomen ominaisuuspredikaatio ja tyyppi *olla sairaana*. – Anneli Pajunen (toim.), *Näkökulmia kielitypologiaan* s. 36–87. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi. 2.*, tarkistettu painos. Porvoo: WSOY.
- Selkokeskus 2018: *Selkomittari*. Helsinki: Kehitysvammaliitto. https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2018/10/SELKOMITTARI_2018_11.10.18.pdf (8.7.2021).
- 2022: Lisätietoa Selkosanomista. Helsinki: Kehitysvammaliitto. <https://selkosanomat.fi/lisatietoa-lehdesta/> (3.4.2022).
- STASSEN, LEON 2001: Non-verbal predication in circum-Baltic languages. – Östen Dahl & Maria Koptjevskaja-Tamm (toim.), *The Circum-Baltic languages. Typology and contact. Volume 2. Grammar and typology* s. 569–590. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- SUOJANEN, TYTTI – KOSKINEN, KAISA – TUOMINEN, TIINA 2012: *Käyttäjakeskeinen kääntäminen*. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8839-9>.
- VALTASALMI, IDASTIINA 2021a: Selkoa ihmisestä. *Ihminen*-sanan merkitykset ja käyttö selkokielisissä sanomalehtiteksteissä. – *Sananjalka* 63 s. 79–102. <https://doi.org/10.30673/sja.107345>.
- 2021b: Lukutaitoisten kehitysvammaisten aikuisten sanamerkitysten hallinta. – *Finnish Journal of Linguistics* 34 s. 301–332.
- VILKUNA, MARIA 2000: *Suomen lauseopin perusteet. 2.*, korjattu painos. Helsinki: Edita.
- VIRTANEN, HANNU (toim.) 2002: *Selko-opas*. Tampere: Kehitysvammaliitto.
- 2012: *Selkokielen käsikirja*. Helsinki: Oppimateriaalikeskus Opikse.
- VISK = HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA RIITTA – ALHO, IRJA 2004: *Ison suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <http://scripta.kotus.fi/visk> (9.8.2021).

Functions and use of the essive case in basic-level Easy Finnish

This article discusses the functions and use of the essive case in basic-level Easy Finnish. Easy Finnish is a simplified language form that is adapted from standard Finnish in terms of content, vocabulary and structure. In standard Finnish, the essive case is used to express time, location and state of being, which are its main functions. However, Easy-Finnish guidelines recommend avoiding the case altogether, because it is seen as difficult for easy language users. This article examines how frequently and in which functions the essive case is used in Easy Finnish. At the end of the article, suggestions are made to modify the guidelines regarding the use of the essive.

Data gathered from Easy-Finnish newspaper corpus *Selkosanomat/Selkouutiset* shows that the essive case is used both in Easy and standard Finnish with almost equal frequency. Examination of the most frequent essive-case lexemes indicates that the essive is used according to its main functions in Easy Finnish. Expressions of time are similar to those used in standard Finnish, e.g. *viime vuonna*, *sunnuntaina* ('last year', 'on Sunday'). Transparent lexicalisations, e.g. *kotona*, *takana* ('at home', 'behind'), are the most common expressions of location, and abstract nouns used as primary nominal predicates, e.g., *tavoitteena on*, *syynä on* ('the objective is', 'the reason is'), are the most common expressions denoting a state of being. Inflectional families are more concise in Easy Finnish. The use of bound morphemes is also less frequent and limited.

Easy-Finnish guidelines should refrain from recommending complete avoidance of the essive case and focus more on its functions and use. Example sentences in the guidelines are related to one specific function of the essive, i.e., depictives expressing an alternative state of being, e.g. *ihmisenä hän on miellyttävä* ('as a person he/she is nice'), but the guidelines are generalised to include the essive form as a whole. Form-based restrictions should be avoided in the guidelines, and the use of the essive should be described based on its various functions. A function-based approach could also be used in developing Easy-Finnish guidelines for other cases.

Essiivin funktiot ja käyttö perustason selkokielessä

Artikkeli käsittelee essiivin funktioita ja käyttöä perustason selkokielessä. Selkokieli on suomen kielen muoto, joka on mukautettu sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä yksinkertaisemmaksi. Yleiskielessä essiiviä käytetään ajan-, paikan- ja olotilanilmauksissa, jotka ovat sen keskeisiä funktioita. Selkokielen kirjoitusohjeissa essiiviä neuvotaan välttämään, koska sitä pidetään vaikeana sijamuotona selkokielen käyttäjille. Artikkelissa selvitetään, miten paljon ja missä funktioissa essiiviä käytetään selkokielessä. Lopuksi pohditaan, miten essiiviä koskevia selko-ohjeita voitaisiin muokata.

Selkosanommat/Selkouutiset-korpuksesta kerätty aineisto osoittaa, että essiiviä käytetään selkokielessä suunnilleen saman verran kuin yleiskielessä. Yleisimpien essiivisijaisten lekseemien tarkastelusta selviää, että selkokielessä essiiviä käytetään keskeisten funktioidensa mukaisesti ajan-, paikan- ja olotilanilmauksissa. Ajanilmaukset ovat samanlaisia kuin yleiskielessä (esim. *viime vuonna*, *sunnuntaina*). Paikanilmauksista yleisimpiä ovat transparentit leksikaalistumat (esim. *kotona*, *takana*), ja olotilanilmauksista yleisimpiä ovat primaarisina nominaalipredikaatteina toimivat abstraktit substantiivit (esim. *tavoitteena on*, *syynä on*). Selkokielessä essiivimuotoisten lekseemien taivutusperheet ovat suppeampia kuin yleiskielessä. Sidonnaisia morfeemeja käytetään selkokielessä vähemmän ja yksipuolisemmin.

Tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että selko-ohjeissa tulisi luopua essiivisijan välttämisen suosittelemisesta ja huomioida paremmin sen funktiot ja käyttö. Selko-ohjeissa neuvotaan välttämään vaihtoehtoista olotilaa ilmaisevia depiktiivejä (esim. *ihmisenä* hän on *miellyttävä*), mutta ohje on yleistetty koskemaan koko essiivimuotoa. Muotoperusteisista rajoituksista tulisi luopua selko-ohjeissa ja tarkastella essiivin käyttöä funktiopohjaisesti. Funktiopohjaista lähestymistapaa voisi käyttää myös muita sijamuotoja koskevien selko-ohjeiden kehittämisessä.

Kirjoittajan yhteystiedot:
etunimi.sukunimi@tuni.fi

Kirjoittaja on väitöskirjatutkija Tampereen yliopistossa.